

ВСТУП

Господь Бог наш Ісус Христос, живучи на землі, задля нашого спасіння дав Церкві Святі Таїнства. Вони є знаками, через які Господь передає своє Божественне життя. Таких видимих знаків невидимої Божої благодаті є сім. Серед них першим Таїнством, яке зустрічається в житті людини, є Таїнство хрещення. Як зазначено на II Ватиканському Соборі в декреті Про місійну діяльність Хрещення є початком та основою нового життя. Рівно ж як і всі інші Таїнства, Хрещення має свою генезу розвитку, догматичні й богословські підстави та багатий і неповторний обрядовий чин.

Таким чином темою нашої дипломної праці є Чин Хрещення у Требнику Української Греко-Католицької Церкви (2009). Літургійно-богословський огляд.

Вже із теми дослідження може виникнути запитання, чому в праці ми використовуємо саме цей Требник, опублікований в 2009 році, позаяк остатнім офіційним Требником УГКЦ є виданий у Львові 1925 р. із благословення Слуги Божого митрополита Андрея Шептицького. Відповідь є досить простою, адже більшість священнослужителів для свого щоденного душпастирського служіння використовують тексти молитов і чинів саме із цього Требника. Слід зазначити, що він є перевиданням Требника 2001 р., який побачив світ із благословення Блеженнішого Любомира. В його основі лежать Требник Андрея Шептицького 1925 р. з елементами римського видання Малого Требника. Однак, що стосується тексту рубрик та молитов чину Хрещення, він залишається досі незмінним. Необхідно наголосити й на тому, що наша праця не торкатиметься Таїнства миропомазання, яка в нашій традиції уділяється одразу ж після Таїнства хрещення.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, щоб змінити у людей спосіб сприйняття цього Таїнства. Адже трапляються непоодинокі випадки, коли батьки сприймають як якесь магічне дійство хрещення свого дитинчати. Така необізнаність не лежить тільки на відповідальності батьків чи родичів, але й на священнослужителів, що уділяє це Таїнство. Відомо, що Таїнствами покаюння, подружжя, священства передують попередня підготовка, яка, в свою чергу, допомагає людині збагнути сенс одного із них. Коли йдеться про Таїнство хрещення, не можна сказати, що такої підготовки взагалі немає, адже за постановою Синоду Єпископів УГКЦ в 2014 р. була ухвалена спеціальна програма катехуменату (приготування) для дорослих, натомість, що стосується хрещення немовлят, то не проводиться достатньої підготовки серед хресних батьків. Тому необхідно давати такі знання особам, що готуються стати хресними батьками, про суть та богословське значення Хрещення. Адже саме вони більшою мірою, аніж рідні батьки, несуть відповідальність за духовний ріст свого похресника і, відповідно, коли дитина стане дорослою, ці отриманні знання зможуть їй передати.

Таким чином, метою нашої праці є намагання допомогти душпастирям у підготовці наук, що передуватимуть звершенню Таїнства хрещення, а для вірних вона стане коротким поясненням літургійних та богословських ідей чину Хрещення.

Об'єктом праці є чин Хрещення.

Завданням нашого дослідження є:

- висвітлення фундаментальних підстав Таїнства хрещення та час його встановлення;
- розгляд того, якими є наслідки Хрещення, зокрема для вірних УГКЦ;
- аналіз та виявлення богословських ідей чинів Оглашених та Хрещення.

Для ефективнішої праці роботу поділено на три розділи.

Перший розділ має за мету показати богословське походження Таїнства хрещення, розвіяти сумніви щодо часу його встановлення та значення у житті людини. В другому розділі ми розглянемо історію та розвиток періоду оглашення і його значення в УГКЦ. Водночас, в цьому ж розділі зробимо літургійно-богословський коментар окремих елементів чину Оглашених. В третьому розділі ми розглянемо богословські ідеї чину Хрещення. Варто зазначити, що аналізувати чин ми будемо в хронологічному порядку. Межі праці. Ми не ставимо собі за мету зробити наше дослідження ґрунтовно історичним, а також не вдаватимемося до порівняння інших Требників, а лише безпосередньо розглянемо сам чин Хрещення та його звершення в УГКЦ.

Головним джерелом, на яке ми опиратимемося та аналізуватимемо в нашій праці, є текст чину Хрещення, що міститься в Требнику УГКЦ, виданого в 2009 р..

Під час написання цієї праці ми використовуватимемо дослідження не тільки греко-католицьких авторів. Причиною цьому є те, що більшість досліджень на цю тему носять характер загальних коментарів та алегоричну символіку чину Хрещення. Натомість автори, праці яких ми використовуватимемо у цій роботі, дають більш глибокий богословський коментар цього обряду. Зокрема, ми користуватимемося такою літературою: Іван Шевців Святі Тайни в українському обряді, Александр Алмазов История чинопоследований Крещения и Миропомазания, Александр Шмеман Водой и Духом та Собрание статей 1947-1983, Геннадий Нефедов Таинства и обряды Православной Церкви.

Таким чином, найбільшою проблемою, із якою ми зустрілися під час написання даного дослідження, є брак необхідної літератури, а якщо вона і є, то, зазвичай, це переспіви візантійської символіки.

В якості допоміжної літератури ми використаємо дослідження як українських, так і іноземних авторів: Словник Біблійного Богослов'я укладений Софроном Мудрим, Юліан Пелеш Літургіка. Біографічні матеріали, Митрополит Андрей Шептицький Твори (аскетично-моральні), Геннадий Дебольский Православная Церковь в ее таинствах богослужении, обрядах и требах, Архієпископ Вениамин Новая скрижаль или объяснение о церкви, о литургии, и о всех службах, и утварях церковных.

Для досягнення нашої мети у праці використано такі методи дослідження: синтез, аналіз та порівняння.

Ми не претендуємо на вичерпність та ґрунтовність нашого дослідження, адже усвідомлюємо, наскільки ця тема є багатогранною та цікавою як в богословському, так і науковому аспектах. Однак наші скромні напрацювання можуть стати доброю спонукою для праці молодих душпастирів і бути продовженою у наступних дослідженнях майбутніх богословів.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи нашу дипломну працю, хочемо наголосити, що Таїнство хрещення, як і інші Святі Таїнства, має Божественне походження. Ісус Христос, прийнявши хрещення від Івана Хрестителя, освятив та благословив його, а відтак наказав своїм учням уділяти його іншим. Таким чином, із першим Хрещенням формується і перший обряд його

звершення.

Отож, розпочинаючи своє дослідження, ми поставили собі за мету показати вірним, яке значення в їхньому житті становить Таїнство хрещення, та торкнутися богословського та літургійного чину Хрещення. Для кращого та вичерпнішого висвітлення нашої думки працю було поділено на три розділи.

В першому розділі нашого дослідження ми розглянули фундаментальні основи та підстави Таїнства хрещення. Аналізуючи біблійні коментарі, дослідили, що хрещення Івана Хрестителя ще не мало рис спасіння, а тільки було знаком очищення від гріхів. Натомість Хрещення, яке започаткував Христос, стало воротами до Царства Небесного. На основі вчення Отців Церкви та коментарів сучасних богословів нами зроблено спробу дослідити час встановлення цього Таїнства. Однак варто зазначити, що через полярність думок отців та богословів щодо часу встановлення даного Таїнства нам не вдалося всесторонньо вивчити їх думки і прийти до якогось остаточного висновку. Також в цьому розділі нам вдалося розглянути, якими є наслідки цього чину для охрещуваного. Слід наголосити, що, не зважаючи на велику кількість трактувань чину Хрещення богословами, головним у Хрещенні є успадкування нами Царства Небесного. Це є засвідчено в працях отців Греко-Католицької Церкви.

Аналізуючи другий розділ, хотілося б зазначити, що в ранні віки християнства Таїнству хрещення передувала попередня підготовка – катехуменат. Ця практика була запозичена та інкультурована ще з язичництва, адже погани, приймаючи когось до себе, перш за все ознайомлювали кандидата із суттю та особливістю своєї спільноти. Отож завданням катехуменату, або як ще по-іншому називають його часом оглашення, було ознайомити оглашеного з правдами віри та догматами Церкви. Однак через те, що Хрещення здебільшого уділяли дітям, така підготовка з об'єктивних причин втратила свій зміст і впродовж багатьох століть відійшла у минуле. Сьогодні, коли Українська Греко-Католицька Церква почала відроджуватись, зустрічаються випадки прийняття Хрещення і в дорослому віці. Таким чином, в 2014 році з благословення Блаженнішого Святослава (Шевчука) була видана та опублікована програма катехуменату для дорослих. Коли мовити безпосередньо про сам чин Оглашених, слід зазначити, що сучасний чин є відображенням колишньої довготривалої підготовки. В минулому, з моменту внесення людини в список оглашених і до визнання своєї віри перед єпископом, могло пройти і три роки, натомість сьогодні – це вже майже хвилине дійство, яке, здебільшого, непомітне. Таким чином, опираючись на праці відомих літургістів та богословів, ми спробували привідкрити сенс та богословські ідеї чину Оглашених. Нам вдалося дослідити, що в тексті молитов, які священнослужитель відчитує над оглашеним, містяться прямі згадки про колишню підготовку до Хрещення. Також варто зауважити, що формальний обряд відречення від сатани є, насправді, мовби малим екзорцизмом, який часто використовується в Церкві.

В третьому розділі нашого дослідження ми, опираючись на довголітні надбання Церкви, спробували по-богословському прокоментувати елементи чину Хрещення. Бачимо, що дуже часто священнослужителі, які під час хрещення використовують освячену на Богоявлення воду, можливо, і неспівомо утаємничують від людей глибокі богословські ідеї приготування хрещальної купелі, а відтак і самого занурення чи обмивання. Незважаючи на те, що практика освячення води під час цього чину є непоширеною, ми значну частину своєї праці присвятили висвітленню цього питання. Таким чином, нам вдалося виявити глибоку символіку води, яка і є матерією Таїнства хрещення. Слід

зазначити, що часто воду асоціюють із хаосом, темрявою та місцем, де перебуває сатана, однак у Таїнстві хрещення, через призивання Святого Духа, вода стає вмістилищем Божої Благодаті. Вода, будучи образом смерті та безпорадності, таким чином, стає животворним лоном, яке веде до нового життя. Ми намагалися пояснити, чому існує два способи уділення Хрещення, а саме: через занурення та обмивання, і також вказали на їхні особливості. Також ми частково проаналізували історію розвитку так званої формули хрещення.

Хотілося б зазначити, що найбільшою проблемою, з якою ми зустрілися під час написання роботи, є відсутність необхідної літератури. Також неабияку трудність для нас спричинило незнання іноземних мов, якими видано більшу частину досліджень зарубіжних авторів. Ми свідомі того, що наша праця є тільки скромним внеском в царину літургійного богослов'я, а отже потребує ширших наукових досліджень у майбутньому.

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ I ДОГМАТИЧНО-БОГОСЛОСЬКІ ПІДСТАВИ ТАЇНСТВА ХРЕЩЕННЯ 7

1. Біблійне походження Таїнства хрещення 7
 - 1.1 Очищаюче значення води в Старому Завіті 7
 - 1.2 Хрещення в Новому Завіті 8
2. Святі Отці про час встановлення Таїнства хрещення 12
3. Наслідки Таїнства хрещення 15
 - 3.1 Чим являється Таїнство хрещення для нас, вірних УГКЦ 19

РОЗДІЛ II ЧИН ОГЛАШЕННИХ 23

1. Що таке чин Оглашених 23
2. Оглашення у Святому Письмі 25
3. Історичний розвиток та зміст оглашеного приготування 26
4. Програма катехуменату в УГКЦ 29
5. Молитва над оглашеним 31
6. Заборона. Відречення від сатани та з'єднання з Христом 35
7. Визнання віри 43

РОЗДІЛ III ЧИН ХРЕЩЕННЯ 46

1. Освячення води 46
 - 1.1 Благословення елею 54
2. Помазання елеєм. Хрещення – хрещальна формула. Облачення та засвічена свічка 58
 - 2.1 Помазання елеєм 58
 - 2.2 Хрещення – хрещальна формула 60
 - 2.3 Білий одяг та запалена свічка 65

ВИСНОВКИ 67

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 70